

Bezamatni zajmovi kod nas i drugdje.

Jedino sredstvo za podignuće narodno gospodarstveno zemlje jesu bezamatni zajmovi. Već godine 1896. u saboru dalmatinskom bio je iznesen predlog o bezamatnim zajmovima, ali saborska većina ovaj je predlog žalibože zbacila, ne samo nego i omalovažila.

Koji je to zastupnik bio i kojoj je stranci pripadao, danas točno neznamo, ali sudeći po onomu, što je u to doba pisao nikad neprežaljivi za naše ekonomske i gospodarske prilike, „Gospodarski Poučnik“, mora da je bio zastupnik one stranke, koja je imala većinu u odlučivanju. Ta ista stranka drma sudbinom naše pokrajine i danas.

Veoma je znamenito, da iznesemo neke glavne točke iz „Gospodarskog Poučnika“ jer će nam one jasno dokazati, kako su naši ljudi, naši domaći sinovi, zabrinuti radi nevoljnog stanja u koje je danomice upadala gospodarstveno naša pokrajina, već otprg 15 godina upozorivali narodne predstavnike, a i vlasti, kako se moraju svojski zauzeti, da pitanje bezamatnog zajma bude protegnuto i na našu pokrajinu.

Bezamatni zajam jeste glavnica pozajmljena bez kamate, a povrativa u stalne, unapred utanačene rokove.

Države su one, koje davaju glavnice na bezamatni zajam, a to ili u svrhu unapredjenja poljodjelstva, ili u svrhu melioracija, za tvornička i obrtnička poduzeća, koja se bave izradivanjem sirovina.

Danas je izvan svake dvojbe postavljeno, da gospodarstvena snaga jedne države, i sva njezina moć zavisi u prvom redu od gospodarstvene snage njezinih državljanja, ili shvatljivije rečeno gospodarstvena snaga jedne države ovisi od njezine porezne snage; a njezina porezna snaga ovisi od gospodarstvene snage njezinih državljanja, odnosno od veće ili manje njihove sposobnosti, da mogu primati, nositi i plaćati poreze i namete. U svim naprednim državama, gdje su visoko shvatili narodno-gospodarstvena pitanja, uprli su uvijek sve sile, da poboljšaju gospodarstvene odnose svojih državljanja, odnosno da pridignu njihovu poreznu snagu i sposobnost za plaćanje poreza.

Prva je u velikom prednjačila Franczka. Svim onim velikim poduzećim, koja su išla na unapredjenje poljodjelstva i poboljšanja gospodarstvenih odnosa zemlje, a nisu mogla ni putem dionica snubiti dostatne glavnice, osigurala je vlada dioničarim kamate na glavnici; i tim je svak rado ulagao novac, jer mu je kamata bila sigurna.

Ovo je bio početak, a kasnije počela je franczka vlada velikim brojem dionica sudjelovati u tvornička poduzeća, koja su imala izrabljivati sirovine, pa je i o vlastitom trošku zasnovala takovih tvornica, koje je pak prodala posebnim, kad su postale sigurne unosne. Kad je pak nastala velika gospodarstvena kriza radi uništenja vinograda po filokseri, franczka vlada je sama ponudila bezamatne zajmove svim onim, koji su hotjeli regenerovati vinograde američkom lozom, a nisu imali zato razpoložive glavnice.

Dapače, kad su se počele osjećati posljedice gospodarske krize, franczka vlada je ponudila svojim gospodarim bezamatne zajmove za preustrojenje svojih imanja, po zahtjevim gospodarskog napredka, za nabavu strojeva, umjetnih gnojiva, uređenje umjetnih livada, uređenje rieka i potoka, prosušenje bara i natapanje suši podložnih predjela. Za Franczkom se je odmah povela Belgija i Holandija, pa Englezka i Njemačka, te u tim zemljama

li, one fiorina daje država svake godine na bezamatne zajmove.

I bogatstvo, odnosno gospodarstvena snaga, a dosljedno i porezna snaga tih zemalja raste svake godine, jer je svakome koji hoće i umije da provede nešto, omogućena nabava bezamatne glavnice. Države, u kojim se gospodarstvo države širila, kao što ima, nastoje svim silama, da sva naravna vrela bogatstva zemlje budu iscrpljena od vlastitih državljanja, te zatorom vide tudja poduzeća i stavlja im svakovrstnih zaprieka.

Italija, unatoč svojim neprocjenivim naravnim vrelim bogatstva, baš radi toga gospodarstveno strada, jer sva njezina vrela bogatstva izrabljuju tudji glavničari i tudje glavnice.

Nesmije se misliti, da u rečenim zemljama davaju države novac ludo na bezamatni zajam; ne, države daju novac na bezamatni zajam vrlo promišljeno, i na način za sebe posve siguran.

Ima li na primjer gospodar, koji želi preurediti svoje imanje da ga unapredi i poveća dohode, on svoje imanje dađe sudbeno procijeniti, pa izradi točne gospodarstvene osnove s izkazom potroška za provedbu melioracija, nabavu orudja i strojeva itd., pa onda zatraži od države bezamatni zajam. Vlada daje po svojim vještacim svaku točno proučiti i pregledati, pa onda udijeli bezamatni zajam do polovice iznosa procijenjene vrijednosti imanja, i uzme si redovitu uknjižbu, opredjeljujuć rokove za povratke glavnice na način, da to ne bude moglo nikako tištiti ili sapinjati dotičnog gospodara.

Ima li n. p. inteligentna i izobražena osoba, koja snuje, kakovo tvorničko poduzeće, a nema dostatno glavnice, on razvije svoje ideje, izradi točne trebovnike za svoje poduzeće, pa zatraži bezamatni zajam. Država daje svaku točno proučiti pa mu udijeli zajam, dvie polovice i tri četvrtine vrijednosti inventara poduzeća, pravom uknjižbe, i izplatom pozajmljene glavnice na godišnje obroke, nakon što poduzeće počme raditi.

U Dolnoj Au strijin. p. jedinoj pokrajini, u kojoj se u ovom pitanju ozbiljno radi, daje zemaljski odbor svim onim gospodarim, koji hoće da regeneravaju svoje vinograde američkom lozom, bezamatne zajmove; i to za vinograde izkrčene motikom nad 70 cm. dubine 30 fil. po četvornom hvatu ili K 8/34 po aru; za vinograde izkrčene motikom do 70 cm. dubljine daje bezamatni zajam od 1 K po četvornom hvatu ili 13/90 K po aru. Za vinograde izkrčene plugom od 40 cm. dubljine, a motikom od 40 do 70 cm. dubljine daje bezamatni zajam od 40 fil. po četvornom hvatu ili 11/12 K po aru, a to na temelju zemaljskog zakona od 18. ožujka 1892.

Zemlje, koja bi bila gospodarstveno zaostala, kako Dalmacija nema na svijetu. Naše poljodjelstvo stoji na najprimitivnijim stepenu, i nazaduje od godine na godinu, mi nemamo jedno ciglo uređeno imanje, nas duše bliatja, upropašćuju nas potoci i rieke poplavim; sva naša obrtnička i tvornička poduzeća dađu se nabrojiti na prste, a i ta su u tudjim rukama, nas je klauzula obalutila, peronospora s nedostatka vode i shvaćanja nosi nam polovicu ljetine, filoksera koraca napried orijaški, a ipak unatoč svim obećanjim ne misli se, da se što ozbiljna za nas učini.

Sve što se radi, mrvice su za naše potrebe, i gube se u bezbroju naših potreba, kao kapljica vode u sinje more.

U narednom broju ćemo proslijediti, a to da još bolje ilustriramo naše prilike, ili znanje, sposobnosti, volju i pedantizam koji vlada pri udjeljivanju bezamatnih zajmova u našoj pokrajini, a i to nakon 25 godina nego je ta vrst zajmova uvedena u cijeloj Europi.

drevnim slobodam plemena. Nekad je korjen županove vlasti bio u ljubavi pljemenskoj, sad je kneza obasjavala milost kraljevska.

Nekad je župana biralo pleme, ali vazda iz određene porodice ili hiže. Sad je ta porodica postala kneževska i primila župu u nasljedno leno, ali samo tako dugo, dok bude kralju vjerna te mu čini službu. A što onda, ako se kad pomrse odnosi između kralja i kneževske hiže, ako kralj proglaši vjeru za nevjeru, ako opozove darovanje svoje ili svojih predja, te liši knezove svega, što su po milosti stekli?*

I ako se nije sve to potanko dogodilo kroz onih prvi devet godina odakle se bijaše Koloman okrunio hrvatskom krunom, ipak izpunilo se tekom vladanja njegovih nasljednika.

Već za Kolomana Spljet je bio obskrbljen jakom ugarskom posadom, a uz posadu bio i kraljevski povjerenik, koji je imao pobirati po Hrvatskoj kraljevske daće, premda im se Koloman zakleo „da od njih neće tražiti tributa.“ Nego se Koloman bio još prisegao dalmatinskim gradovima „da će im dozvo-

Monopol ili porez na žigice.

Čitamo u „Tršćanskom Lloydju“: Već duže vremena bavi se austrijsko ministarstvo financija zakonskom osnovom o uvođenju poreza na žigice. Ovu zakonsku osnovu pratili su austrijski tvorničari žigica sa velikim zanimanjem. Zanimala se najviše za ovu osnovu austrijska „Länderbanka“, koja imade u svojim rukama 75% čitave austrijske proizvodnje žigica, te koja bi ovom osnovom i najviše taknula bila. Kod toga moramo svakako imati na umu, da će taj porez imati svojih posljedica, koje će osjetiti proizvođači i potrošači. Usled poreza na žigice smanjiti će se potrošnja žigica, a prema tome i njihova proizvodnja. Osim toga moramo znati, da baš u ovo vrijeme trpe naši (austrijski) tvorničari žigica veliku utakmicu od njemačkih tvorničara žigica, te bi prema tome tvorničari imali dvie velike neprilike u razvitku svoga poslovanja: porez i njemačku utakmicu.

To je ponukalo austrijsku „Länderbanku“, da je upravlja na ministra financija spomenicu, u kojoj zagovara i predlaže, da se uvede monopol na žigice. To je ona učinila „pro domo sua“. No ni ostali austrijski tvorničari žigica nisu gledali postupak „Länderbanke“ prekriznih ruku. Na svom sastanku, koji je se održao dne 6. p. m. u Beču, izjavili su se i oni za „monopol“ žigica.

Taj postupak „Länderbanke“ i drugih tvorničara žigica sasama je razumljiv. Kada bi država uvela „monopol“ žigica i preuzela njihovu proizvodnju, a istodobno i razpačavanje na svoj račun, morala bi sadašnje tvornice odkupiti i njihovim vlastnicima izplatiti liepe svote u ime odštete.

Gospodin ministar financija pogodio se sasama liepo sa tvorničarima, te se je prema „N. Wr. Tagblattu“ izrazio naklonjenim nacrtu „Länderbanke“. Prema izjavi ministra financija imao bi se dakle uvesti u Austriji monopol proizvodnje žigica, a razpačavanje imalo bi se prepusiti posebnom poduzeću.

Ali to je zakup, koji je uveden u najprospalijim evropskim državama i u Španiji i Portugalu, a koji ni ista Italija nije htjela uvesti, jer je bilo dobro znano, kakvu je štetu pretrpila Franczka sa zakupom, prije nego li je podržavala proizvodnju i razpačavanje.

Uvođenje „monopola“ stajalo bi državu mnogo milijuna, dočim bi porez na žigice prozročio državi sasama malo troškova, jer je u državnim poduzećima uprava mnogo skuplja, nego li u posebnim čimk.

Između sviju evropskih država ima jedino Franczka podupni monopol žigica t. j. proizvodni trgovinski žigični monopol, Španjolska i Portugalska imaju također monopol, ali dale su proizvodnju i prodaju u zakup posebnim čimk poduzetnicima. Grčka kupuje žigice pod državnom upravom, i to u Austriji, a dalnju razprodaju povjerila je posebnim čimk poduzetnicima. Kada se je Italija nalazila u velikoj novčanoj stisci i bila prisiljena udariti porez ili monopol na žigice, odlučila se je nakon dugih razprava za porez, jer se je uvjerila, da je porez na žigice za obćinstvo a i za samu državu korisniji od monopola.

Nastaje sada pitanje, da li se u Austriji imade uvesti porez ili monopol? Ministar financija odlučio se je, e da ugoditi tvorničarima (koji su sami zgoljni Niemci), za monopol.

No, ministar financija učinio je račun bez krčmara. Jer, carevinsko vieće nije reklo svoju rieč! Ako bi država i uvela monopol i predala ga u zakup „Länderbanki“, ili kojem drugomu poduzeću, to bi bila na taj način izručena proizvodnja i razprodaja njemačkim rukama. Slaveni bi tako u tom svaganjem potrošačkom dobru ostali kratkih rukava i bili bi gospodari

odvisni od njemačkih glavnica. Čitavo naše gospodarsko nastojanje ide za tim, da se osovimo na vlastite noge i da proizvodimo sve potrebne stvari sami. Jugoslaveni u austrijskoj državnjoj poli nemaju dosele nikakve tvornice žigica, a s vremenom, kad bi se htjela osnovati ova vrst industrije i u našim krajevima, bilo bi to zbog uvedenog monopola za uvijek onemogućeno.

Toga radi oprlo se nedavno glasilo slovenskih klerikalaca „Slovenec“ monopolu, a kako je i tršćanska „Edinost“ turedavno pisala, opriet će se u carevinskom vieću toj osnovi i svi jugoslavenski zastupnici.

Ako već drugačije ne ide, zaključila je „Edinost“ u svom članku „O monopolu na žigice“ ovako: „Neka se propiše porez na žigice — nu, monopola ne će jugoslavenski zastupnici dopustiti u nijednom obliku i na nijedan način.“

Iz grada i okolice.

U zadnoj „Slobodi“ ima dopis iz Drišta u kom se veli, da je u zadnjem saborskom zasjedanju zastupnik Dr. Dulibić radio proti interesim Drišta. To ne odgovara istini, jer stoji obratno. Dr. Dulibić je zagovarao ustrojenje rudarske škole u Drištu, bilo u parlamentu bilo u saboru. Pisac onog dopisa u Slobodi hotično laže jer zna da to istini ne odgovara, ali njemu i njegovoj Slobodi nije no da zabada u svakog najvećma u pravše. Dr. Dulibić i kao čovjek i kao zastupnik — radio je uvijek za obće interese — a ne nikad kompanilistički ko neki u Spljetu.

„Hrvatskom Sokolu“ da počasti uspomenu pok. Frane Čabara darovao je g. Ivan Grimani 3 K. — Uprava na daru zahvaljiva.

Sa naše pošte. Poslie posjeta g. Brilla cijenili smo, da će nas razveseliti što pospješnija odredba za poviješnje osoblja bilo činovničkog bilo poslužničkog kod naše pošte. Kad tamo, po onome što doznajemo, sva je prilika, da će koji poslužnik biti premješten, a činovnika novih da ne ćemo dobiti, i tako će biti baš po onoj: Todore, Todore, svaki dan to gore! Još se ufamo, da će prevladati uvidjavost i razpoznavanje pravih potreba ovog ureda, koji je s oskudice osoblja postao eksperimentalnom postajom svih mogućih kombinacija samo da se silni uredovni posao trsi kako mu drago, pa makar za to stradali činovnici, listonoše i poslužnici.

Vjenčanje. Sutra se u Dubravcima vjenčaje tamošnjih učitelj g. Josip Lokas s dražestnom gospođicom Ankom Vatavuk, Naša srdačna čestitanja.

† Frane Čabov višegodišnji revni poslovođa kod voštarske tvrdke T. Skorčić preminuo je jučer podlegavši drugom udarcu srčane kapi. Jutros mu je bio sprovod. Pokoj mu vječni, a obitelji i svojti naše saučestje!

Nadjene lješine vojnika. U ponedjeljak izplivala je lješina utopljenog vojnika Baynoka kod ratnog broda „Aurora“, a tako isto i ona Hille-a bila je nadjena blizu „Schwarzenberga“. Pokopane su na groblju u Mandalini. Lješina Amiga nije još nadjena.

Ratni brodovi. „Zenta“ i „Lacroma“ bili su u ponedjeljak u našoj luci. Na „Lacromi“ se je nalazio zapovjednik mornarice grof Montecuccolli.

Za odnašanje gradskog gnoja. Čujemo, da je obćina odlučila odnašanje gradskog gnoja (smeća) dati u zakup sredstvom javne dražbe. O tome će bit izdan oglaš. Ovo je pravdno i ne daje povoda nikakovu prigovoru. Zakupniku obćina daje na razpoloženje potrebita kola. Zima. Poslie užasne noći izmedj nedjelje i ponedjeljka, preko koje se oborila silna kiša,

Povijesne kritice iz hrvatske prošlosti Šibenika.

7. Šibenik pod vladom kralja Kolomana.

Uza sva obećanja i prisjega Kolomana hrvatskim županima na Dravi, u Biogradu i u Križevcima, da će štiti i braniti sva prava hrvatskoga kraljevstva, da će hrvatska plemena pustiti da slobodno živu po starim običajima svojim, a da neće nikakove daće plaćati kralju za svoje posjede, ipak činjenice nam potvrđuju, da najprvo hrvatski župani izgubise svoje narodno ime a uz ime i oblast, starohrvatski župan (lat. iupanus) postade feudalni knez (lat. comes). „Stari hrvatski župan bio je izabranik svoga plemena i time čitavoga naroda; novi feudalni knez bio je mićenik i vazal kralja, koji mu je župu dao za leno. — Prvo je župan čuvaž poglaviti grad svoje županije za pleme, sad za kralja, te je tako župni grad potrao kraljevskim gradom. — Nekad je župan štiti pleme makar i proti silni kraljevaj, sad je bilo knezu braniti kraljevju vlast i ugled i proti

liti slobodan izbor gradskoga kneza i biskupa“.

Okolo god. 1112. umre spljetski nadbiskup Kresencije rimljanin, te malo poslie i trogriško-šibenski biskup Ivan, također rimljanin. Sada se Koloman, gaceži svoju zakletvu, umieša i u izbor novoga spljetskoga pastira i dalmatinskoga metropolitae, pa protura na nadbiskupsku stolicu svoga miljenika Manasesa, koji se više starao za Kolomanove stvari nego za duhovne potrebe svoga stada, kako je to dokazao i čestim boravkom na kraljevskom dvoru, i još više naumljenom izdajom grada, koja mu nije uspjela, jer na vrijeme otkrivena od gradskoga kneza Andrijana, pa stoga zasramljen morao pobjeći i ostaviti svoju biskupiju.

Poslie smrti trogriško-šibenskoga biskupa Ivana naslied ga neki bezimeni (Anonymus) koji napiše život svoga predčastnika. Koji je, i otklen je bio, točno se ne zna.

Poslie nego se Kolomanu predadoše dalmatinski gradovi, povrat se on u Ugarsku, gdje u znak političke nezavisnosti kraljevstva hrvatskoga učini jedinca sina svoga Stjepana

posebnim hrvatsko-dalmatinskim kraljem, a Ugrina od plemena Kukura banom, u čijim se rukama poradi malodobnosti Stjepanove zapravo nalazila sva vlast.

Vriedi ovdje spomenuti da Kukari imali su svoje plemićke zemlje ili pleštinu u županiji Lučkoj (comitatus de Luka) koja je obuhvatala u današnjem Dalmaciji kotare; zadarski, benkovački i šibenski, i koja je bila sastavljena od staro-hrvatskih župa: ninške, lučke, bibriske, sidražke i drugih.

Kako je županija Luka bila sastavljena od više starohrvatskih župa, tako je u njoj bilo i više hrvatskih plemena, od kojih se naročito spominju: Šubići, Karinjani, Kukari, Jamometi, Virevići i Zmana (?). Sva ta plemena imala su zajednički županjski sud (sedes iudicialia de Luka), koji je sastojao od špana i kneza, a taj je bio obćino kaštelan ili podkaštelan Ostrovice.

Što je Koloman između svih hrvatskih veldmoža odabrao Ugrina Kukara za bana, potvrđuje već od prije po nam iztaknutu mienje, da je t. j. god. 1097. Kolomanova vjere-

pravil prolom oblaka, zaduhala je od jučer bura i prenijela nas mahom u gotovu, čiju zimu. Ovog puta obistinila se ona pučka: Sveta Kate, k' varir' gnijate!

Da se izpravi. U prošlom broju u članku „O poljudskoj školi u Splitu“ pri točki o premještenju rane ladje „Schwarzenberg“ mjesto Polj, mora stati Poljud kod Splita.

Pokrajinske vijesti.

Promjene u dalmatinskom episkopatu. Kako javljaju iz Zadra, mnogo se sada govori u krugovima višega klera dalmatinske crkvene provincije o skorim promjenama u dalmatinskom episkopatu. Poznato je naime, da je njegova ekscelencija, nadbiskup zadarski Dvornik dan za koadjutora kanonik msgr. Borzatti. Nadbiskup Dvornik se je doduše oporavio od svoje teške bolesti, ali kako kaže, ne baš toliko, da bi mogao sve svoje dužnosti obavljati. Stoga bi imao nadbiskup odrediti se svojski biskupa, pak to i jest jedini razlog, zašto ruskij želi, da se na novo popuni zadarska nadbiskupska stolica, a ne možda diferencije između Rima i Zadra glede glagolice, kako su to javljale neke liberalne novine. Kao nasljednik nadbiskupa Dvornika spominju se makarski biskup dr. J. Carić, šibenički biskup dr. V. Pulišić, te rektor zadarskoga sjemeništa msgr. dr. A. Gijivoje. Najviše izgleda imadu biskup Pulišić i rektor A. Gijivoje, dok msgr. Borzatti ne može nikako da dodje u kombinaciju, jer neznatno hrvatski.

Razkol u Bocli. Javljaju „Dubrovniku“ iz Ercegnovana, da je ovih dana zastupnik Dr. Mitrović imao tamo sastanak sa svojim pristalicama, te da je zaključeno, da se u Ercegnovome osnuje štamparija i da se pokrene list „Bokelj“. Ovaj bi novi list bio napreren protiv „Boki“ i današnjoj organizaciji Srbske stranke u onom kraju.

Trgovačka škola za usavršavanje u Dubrovniku. U ponedjeljak 8. o. m. j. otvorio se u Dubrovniku prvi razred dvorazredne trgovačke škole u zgradi c. k. naučičke škole, koja je za sada iz dobre volje ustupila neke od svojih prostorija. Škola je povjerenja upravi prof. Dra. Josipa Aranze, koji će ujedno predavati talijanski jezik i trgovačku geografiju. Prof. će predavati prof. K. Kriše njemački jezik, prof. Kessler matematiku, Dr. Miće Mičić o trgovini i mjenicama, tajnik trg. komore Onyszkiewicz trgovačko dopisivanje i pisanje sa strojem, knjigovodstvo Hrv. vjer. banke K. Galuf o knjigovodstvu II. semestra, i prof. N. Zar krajski. Od koje je potrebe bila ovakva škola u Dubrovniku, dokaz je, što se odmah u njenoj zemetku prijavio znatan broj učenika i učenica, je to bilo primljeno u sve 51 slušalaca, i to 31 ženskih a 20 muških.

Proti porezu na vino. Naši poznati trgovci vina g. Niko kap. Duboković, načelnik Jelse, Niko Madiraza, načelnik Trogira, V. Murguro, Frano Šimeta, načelnik K. Staroga, Kristulović (i Petrić) s Brača, de Machiedji iz Trogira, D. Ilić iz Spjeta sastali su se prošlastički dana u Splitu da viečaju o predlogu glede nameta na vino. Jednoglasno je zaključeno, da se brzojavno obrate, što je i urađeno, gospodi ministrima posebice, g. namjesniku, zem. odboru, da bi se predlog zabacio. I Trogirska se obćina obratila brzojavno na gosp. ministra predsjednika i ostale ministre, gosp. namjesnika i gosp. dr. Ivčevića, protiv novome nameta na vino.

nica Buzila mogla se izkratiti u Biogradu i doći u Ungariju samo uz privolu sjeverozapadnih župana, prolazeći kroz njihove gori spomenute župe. Koloman da nagradi tu uslugu imenuje Ugriina kao regenta u Hrvatskoj i Dalmaciji. Spjelčani osobito, a i drugi žitelji dalmatinskih gradova, ozlojeđeni s tolike nevjere spremni su bili tražiti drugoga zaštitnika, a taj je već lakodjer bio spreman. Venecija teško je podnosila gubitak Dalmacije, niti je mogla preporučiti što joj je Koloman na vjeru izdao, pa je tražila samo zgradu, da se opet umiesha u dalmatinske posle. U to umre kralj Koloman god. 1114. poslie nego dade iznenada uhvatiti brata si Almoša i sina mu Belu, te ih objucio liši oćnjega vida. Nesrećnici pobjegnu rodjaku svomu caru Aleksiju u Bizant, koji ih uze u zaštitu, prekinuvši time dobre odnošaje sa okrutnim Kolomanom, dapače Aleksij se sada opet približi Veneciji i tako nastade dugotrajna borba za posjed Hrvatske i Dalmacije između zakonitoga kralja njezina Stjepana Kolomanovog nasljednika, a Venecije i Bizanta s druge strane. (Nastavit će se).

Dopisi.

(Što ga brani, kad ga ne obrani.) Antoni je u svom klepetalu obećaje, da neće nikada više spomenuti ravnatelja Jelčića, jer da je to javnosti dodijalo. Ovo zadnje stoji, ali da će pouzdanik i štitnik ostaviti na cjedilu svog štitenika, to ne vjerujemo.

Na glasu je prevrtljivost Antonijeva, a s druge strane i upliv mu je velik. Kada je jedna prosta satira bila kadra uzdrmati položaj jednog akademički naobraženog domaćina; kad je samo spominjanje jedne eventualne kapljice Podgorske imalo moć, da Antonije pogazi svečanu rječ i odade tajnu, bogme će divljenja dostojne trgovačke i numismatičke zbirke imati barem toliku privlačivosti i moći, da štitnika Antonija ganu i navedu, da još malo zasliepi javnost i prodaje joj mrkvu za rodakvu u prilog svog imenjaka i štitenika. A da Antoniju bude posao lakši, mi ćemo mu neke stvari razjasniti. Jedno je usposobljenje, a drugo sposobnost; ova se dva pojma lako izključuju te jedno može obstojati i bez drugoga. Sada govorimo o sposobnosti, a kasnije o usposobljenju. Sposoban može biti i ko nije usposobljen. N. pr. nek može i bez usposobljenja u teologiji biti kadar nasukati kakvog bielog brata, koji je učio teologiju; drugi može, i ako nije izučio pravo, biti sposoban prodati rog za sveću kakvom odvjetniku itd. Sposobnost je dakle nešto, što se sasvim razlikuje od usposobljenja. Da vidimo sada, kakva je sposobnost Antonijeva štitenika, ravnatelja Jelčića, o kojoj bi mogli koješta pričati i članovi bivšeg kuratorija trgovačke škole.

Ogledalo i barometar sposobnosti jednog ravnatelja pokazuje se u stezi učenika i u složnom radu i kolegijalnom postupanju učitelja i dotičnog ravnatelja. Ako jedan ravnatelj nije u stanju držati stegu među učenicima, već mu uvijek treba nazočnost i upliv kojeg učitelja, taj nije na svom mjestu. Ako jedan ravnatelj ne zna postupati sa učiteljima te tako niti steži njihovoj ljubav i povjerenje, taj ravnatelj sjedi krivo; kad jedan ravnatelj u tri godine mjenja četrnaest učitelja, kad svakog ozlovoljuje te nijedan nema pohvalne riječi za svog ravnatelja, već nastoji, da ga se što prije kurtalise, to je za dotičnog ravnatelja najveća svjedočaba siromaštva. A u jednoj školi, gdje stega hramije, gdje nema složna rada među učiteljima i ravnateljem, gdje se svaki čas mjenjaju učiteljske sile, u nemože biti uspjeha, taj zavod nemože cvastiti, kad s glave tih smrdi.

Ne vodi se hajka radi osobe, nije obćinstvo uznemireno radi ravnatelja Jelčića, već je zabrinuto radi obstanka zavoda. Zavod leži nam na srcu i njegov procvat. Ali dok njim upravlja osoba nesposobna i samovoljna, imati ćemo uvijek negativne rezultate, a o trgovačkoj akademiji neće biti ni spomena. Dapače neka ravnatelj štitnik bude uvjeren, da je za trgovačku akademiju upravo najveća zapreka ravnatelj Jelčić i njegova nesposobnost. Ali dakako, to su za Antonija trice i kućine. Neka se prikoši i kuša zavarati javno mnijenje; neka se stavlja pod noge učiteljski ugled, neka se šikaniraju pojedini učitelji, neka se na put bacaju oći obitelji, neka sve propadne, samo neka se nastoji uzdržati na sedlu čovjeka koji je u doba protekcionizma i nepozliza bez ikakve zasluge i bez potrebitih uslova, ne kao obćini umrtik, već kao čoravi sontagskind uzjalao na velika hata, te se sada razmeće i za čuke gradi sveznalcom, da i sam asvjedoči istinitost posloviće „les extremes se touchent“.

Ovoliko glede na sporobnost Antonijeva štitenika; u drugom članku havić ćemo se njegovim usposobljenjem i snagom raznih svjedočaba koje su štitenika Antonija toliko zanimala te načinom, kojim je štitenik došao od nekih svjedočaba i uzrokom, zbog kojega je okrenuo leđa Mostaru. Ako komu ne bude milo, neka krivi Antonija i njegovo revno štitništvo.

Narodno gospodarstvo.

Primiti smo: „Proizvadžicama maslinova ulja na znanje i uvjeti za primanje finih maslinovih ulja u skladištu zemaljskog gospodarskog vieća. U ovoj brošurici, koju uam je poslato predsjedništvo zemaljskog gospodarskog vieća, iziće se, kako je za naše uljarstvo izpala povoljno akcija, koju je dosada vodio g. Artman konsulent na ministarstvu poljodjelstva, koji da ostaje i nadalje u toj službi, dapače se je nastanio u Zadru, dodjeljen gospodarskom vieću, koje je ustrojilo svoj uljarski odsjek. Pozivlje posjednike maslina i pravljena finih ulja na zajedničku akciju, jer da će samo onda vieće moći da vodi k cilju svoj zadatak.

Postarati će se za podignuće uljarskih zadruga u koji svrhu da će izdati do par mjeseci i primučnik u kojemu će biti govora o najvažnijim pitanjima, kao što: ustanovljenje uljar-

skih, zadruga sastavljanje pravilnika i poslovnika, uređenje knjigovodstva, sastavljanje godišnjeg računa, podizanje uljarnice, izbor motora, te obračun o troškovima i koristima. Pri koncu su postavljeni uvjeti za primanje ulja u skladište. S naše strane i mi preporučamo proizvadžicama ulja, da se dadu na zajedničku akciju, a posjednicima masline stavljamo na srce maslinjak, koje nek ne vade pod živu glavu, ako ne žele ostati bez začina. Do prigode progovorit ćemo od ovoj akciji gospodarskog vieća obširnije.

Iz hrvatskih zemalja.

Odbor hrv.-akad. podpornog društva u Zagrebu konstituirao se na sjednici od 13. studena 1909. ovako: Predsjednik: Dragan Novak, podpredsjednik: Grga Novak; prvi tajnik: Antun Brajković; drugi tajnik: Krešimir Kovačić; prvi blagajnik: Maksimilijan Petanjek; drugi blagajnik: Stjepan Maraković.

Spozoram među hrvatskim književnicima. „Novosti“ javljaju, da se među „Maticom Hrvatskom“ i „Društvom hrvat. književnika“ vode pregovori za sporazum rad obaju društava. „Savremenik“ imao bi se reformirati. „Glas Matice Hrvatske“ prestao bi izlaziti, jednako bi „Matica“ obavustavila izdavanje „Albuma hrvatskih umjetnika“ a dotičnu svotu ovih dviju publikacija davala bi „Matica“, „Savremeniku“ koji bi imao donošati u svakom broju umjetnički prilog i vijesti „Matice“. Pregovori su dobro upućeni, pa je nade, da će doći sporazuma.

„Serafinski perivoj“ u spomen 700-godišnjeg franjevačkog reda. Bosanski franjevci nisu mogli bolje proslaviti 700-godišnjicu obstanka franjevačkog reda, nego tim što su posevelni jedan broj „Serafinskoga Perivoja“ tomu svečanom danu. Tim više, što su nastojali, da bude list što jespiti i sadržaj što biraniji. Cijeli skoro sadržaj govori o tome svečanome danu, o zaslugama franjevačkog reda i o velikom preporoditelju ljudskoga društva sv. Frani, osobito se u tome izriču članci: „Franjevci na polju kulture“ dr. Jelenić, „Franjevački modernizam“ o. O. Grabić, „Vanjsko obraćenje sv. Frane, dr. I. Kršnjavi itd. Ovaj se broj može dobiti posebno za 1 K, mi ga najtoplije preporučamo i pri ovoj zgodi kličemo cijelome redu: Vivat, crescat, floreat!

Velika afrikuška željeznica budućnosti.

Na istočnoj strani Afrike, skoro pet dana putovanja iz Adena, nahodi se grad od blizu 20.000 duša Mombasa. Grad je obskrbljen liepom lukom, kojoj on duguje svoju sreću. Za dugo vrijeme on je pripadao Zanzibarskom Sultanu, koji ga je g. 1890. ustupio englezkoj vladi, a ovaj je napravio glavnu luku naselbine prozvana British East Afrika.

Mombasa razdijeljena je u tri predjela, onaj od Crnaca, onaj Indijanca i onaj Europejaca; tud je sielo raznih europskih trgovačkih kuća, koje se najviše bave izvozom unutarnjih proizvoda; a najglavniji jesu: kože, kaučuk, kanfora, kukuruz i slonovina.

U Mombasi imadu dvie gostione europskog uzora, koje zaošajaju glede komforita i glede čistoće za europske gostionama. Grad ne pruža mnogo zabave inostrancima, nego pruža dug zlovolje i tuge onome, koji tamo dodje; usuprot rastlinstvo vrlo je bujno.

Željeznica Uganda. Ono što daje Mombasi veliku važnost, jeli sa političkog iii trgovačkog gledišta jest to, da se on nahodi na glavnoj prometnoj cesti, koja se priključuje Ugandskoj. Upravo željeznička pruga od Mombasa prolazeći za Nairobi, prestolnice British East Afrika, dodje do Entebbe na obali jezera Victoria Nianza. Cjelokupna dužina jest od 700 klm. Uganda željeznic imade vrlo unosnu korist, jeli za strane putnika, jeli sa trgovačke strane i puno se okorišćuju ne samo sa strane Engleza, koji sa strane Niemaca, koji moraju prispjeti u unutrašnju bližnju naselbinu iztočne njemačke Afrike, Usuprot velikom prometu, koji se vozi i usuprot velikom prevoznom cijenku, ta pruga do sada je bila financiarno pasivna. Ta činjenica pripisuje se velikim troškovima za održavanje, porabu i pomanjkanje drugih sredstava prenosa. Kad se dogodi koja šteta na kojoj strani pruge, treba organizirati karavane za prenos potrebitog gradiva za popravak. Stvari doista poboljšati će se malo po malo, kad bude napredovalo djelovanje kolonizacije zemlje. Englezi najvećma rade, da pospiše ovu kolonizaciju, koja sporo napreduje, jer mora se boriti protiv dviehma velikim potežkoćama: pomanjkanju vode i teškoći pribaviti težaka za potrebito obrađivanje zemlje.

Pitanje težaka vrlo je teško i neznatno se kako će biti riješeno. Da nasadi uspjevaju, treba ljudi, koji nisu skupi, a to bi se samo moglo uzimati od urodjenika. Ne može se ušati, da će uvedenje prosvjete promieniti ovo stanje.

Usuprot europskoj prosvjeti, crnci upiju se načelima jednakosti sviju ljudi i to ih čini, da su još ljepši i uporniji zapovjedima. Spisatelji oćitue, da se je osobno osvjedočio u vrijeme neke ekspedicije u iztočnu Afriku, da crnci na polizobraženi, jesu više ljepši i nedisciplinirani i nevjerniji od njihovih zemljaka sasvim necivilizovanih.

Iz Aleksandrije u Kap u željeznici. Gradnjom željeznice iz Ugande, Englezi veliki korak učinise, da se veličanstvena osnova oživtovi, ona naime: od željezničke pruge, koja će od sjevera na južno-afrikansko zemljište proćje. Pruga Mombasa-Entebbe u istinu predstavlja ogranak velike buduće pruge iz Aleksandrije u Egiptu u Mombasu na Indijski Ocean. I pruga Aleksandrija-Kartum, jur u prometu ulazi u ovu ogromnu osnovu i za podpuno izvršenje ne fali joj nego ogranak Kartum-Entebbe. Osim kratkog prikljućenja, koje će se provesti kroz urođeničku državu Ugande (koja je jur pod englezkom pokroviteljstvom) moći će letiti kroz zemlje, koje su skroz pod englezkom zapoviedu. Jednoč kad bude podpuno sagrađena pruga biti će u svezi sa onim, koje se grade, ili će se graditi u Kongu i u iztočnoj njemačkoj Africi, dakle biti će spojena sa željezničkom južnom afrikanskom mrežom. Na taj način Aleksandrija biti će direktno spojena sa sredinom Afrike, sa Kongom i sa europskim nasobinama južne Afrike.

Ovako u Africi a kod nas ???
Iz „Rim. Minerve“ preveo N. Al.

Razne vijesti.

Talasanje zemaljske površine. Nauka nas iznedjuje opet jednim novim obretom. Površina zemlje, koja nam se čini tako jaka i nepomična, zatalasa se dvaput na dan poput mora. Zemlja ima upravo kao i more svoju plimu i oseku, te se zaradi dvostruke privlačivosti sunca i mjeseca diže i pada. Već polak vieka istražuju to naučenjaci, ali su im rezultati bili preneznatni, a u jedno su i protisvolili jedni drugima. Sado su eto izračunali, da se površina zemaljska dvaput dnevno do 20 centimetara dignu. Mi to dizanje ne opažamo, jer se oko nas sva okolina skupa diže, pa ne nalazimo mirne točke, s koje bi smo mogli kontrolirati promjenu. To je upravo onako kao na moru, gdje putnik nikako ne opaža slični proces: on se razabire samo na nepomičnoj obali. Sličnih nevidljivih, a utvrđenih zemaljskih kretanja ima u znanosti dosada dvanaest, kao što je dnevni obrat naše kugle na 23 sata i 56 časa oko vlastite osi; okret zemlje oko sunca za 465 1/2 dana itd. sada eto dolazi još i nevidljivo talasanje zemlje.

Senzacionalni izum. Dr. Luisa Rabinovic izumila neki novi električni aparat, s kojim su u Edisonvoj dvorani poduzeti pokusi. Bio je ubijen jedan kunić, koga je zatim dr. Rabinovic elektrizirala a nakon 15 časaka je u kuniću počelo srce kućati, dok je za pol sata već veselo skakuto. Ovom izumu se pripisuje velika važnost na znanstvenom polju.

Hrvatska tiskara (Dr. Krstelj i dr.)
Vlastnik, izdavalac i odgovorni urednik Josip Dreza.

Br. 1917.

Oglas.
Kod c. k. gospodarskog ureda u Biogradu pri moru imade raspoloživo za prodaju 700 kvintala krmne bitve uz cijenu od Kr. 3.50.
Tko želi dobiti, neka se prijavi kod istog ureda.
Biograd, dne 22. studenoga 1909.
Od c. k. gospodarskog ureda.

Hrvatske narodne poslovice

uredio V. J. Skarpa, cijena knjizi broširano K 5.—, a uvezano K 6.—, nabavlja se kod „Hrvatske tiskare“ u Šibeniku i u svim knjižarama.

Jutrom od 10 do 12 i popodne od 3 do 6 sati, mogu da iz svih predmeta, poučavom učenike ovomjestne realke.

Jednog djaka primam na stan i hranu
Gjorgje Purić-Dragojević
učitelj Bovanove škole.

Širite
„Hrvatsku Rieč“

Restauracia „Sidru“

prvog reda
ŠIBENIK, ulica sv. Ivana ŠIBENIK.

Čast mi je obznaniti cijenjeno občinstvo, da se u mojem lokalu loče izabrana vina, kao: dalmatinsko, istrijsansko, bijelo, desert, refosco i t. d., te dobro poznato pivo Sarajevsko. --

Kuhinja je domaća prve vrsti, koja je obiskrbljena u svako doba toplim i mrljim jelom. -- Objed I. reda K 1; II. reda 72 fil. Naznačit mi je osobito, da se moja jela pripravljavaju samo sa naravnim masti.

Preporučuje se veleštovanjem Strika Antun.

44-52

Restauracia „Sidru“

prvog reda
ŠIBENIK, ulica sv. Ivana ŠIBENIK.

Šivači strojevi Singer

„66“

kupuju se samo u našim skladištima, koja su označena uvijek sa ovim znakom.

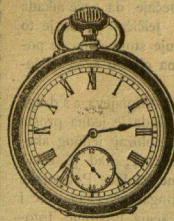

Ne treba se dati zavesti kroz druge oglase, koji imaju tu svrhu, da uz ime SINGER razpačavaju voć upotrebljavane strojeve ili one kojeg drugog proizvodu, pošto mi ne prepuštamo naših šivaćih strojeva preprodavaocima, nego ih izravno sami občinstvu razprodajemo.

Šibenik, glavna ulica.

23

Čudo industrije!

Samo 3 Krune 40 para
nikel anker-remontoir ura sistem Roskopf sa zaklopcem, lijepim lancem, sa čvrstim 36 sata idućim anker-strojem, sa lijepim kazalom za sekunde stoji samo 3 K 40 p. 14-karatni zlatni prsten s pravim dijamantom samo 5 kruna.

Udova Marija Holzer

Krakov 63, St. Gertrudy 29.

Ilustrovani cjenik sa više nego 1000 slika zlatnih i srebrnih stvari, na zahtjev badava i franko.

8-20

Hrvati i Hrvatice!

Pomozite Družbu
Sv. Ćirila i Metoda

Hrvatska tiskara u Šibeniku

preporučuje svoje bogato obnovljeno skladište tiskanica za občine i župne urede.

Naručbine se obavljaju brzo i tačno a cijene su vrlo umjerene.

Najmodernije posjetnice i vjenčane karte uz vrlo umjerene cijene izradjuje

Hrvatska tiskara u Šibeniku.

Svoj k svome!

Svim našim trgovcima preporuča se najtoplije

„Gospodarska sveza“

centrala za ukupnu kupoprodaju u Ljubljani.

Registr. zadruga sa ograničenim jamstvom. Zastupnik za Trst, Istru i Dalmaciju: Svetko Hanibal Škerl, Trst, Via Giorgio Galatti, Telefon 2110 Internban. Prodaje na veliko: grah, kupus, krumpir, žito, brašno, petrolej, ulje, slamu i t. d. 12-24

Prva parna tvornica za bojadisanje, pranje i kemičko čišćenje odjela na suho

M. DOMIĆA

Split, br. 355.

Primaju se odjela za kemičko čišćenje kao: obična, uredna, za setnju, kazalite i plesove. Osim toga zastore, prostirače, rukavice od kože itd., razumije se sve u cjelini čisti se sa strojem „UNIVERSAL“.

Isto tako parno bojadisanje gore navedenih predmeta.

Preporuča se svakome ovo zgodno i korisno poduzeće.

Za Šibenik prima i predaje:
JULIO RAGANZINI
1. IX. Glavna ulica.

Veliko skladište gotovih odjela za gospodu

Saisona 1909-1910

Pio Terzanović * Šibenik *

Javljam štovanomu građanstvu, da mi je ovih dana prišpela od jedne glasovite krojačnice velika količina gotovih odjela i kaputa za gospodu. Ova se odjela osobito odlikuju radi izvanredno elegantna kroja i umjerenosti cijena, tako da sam u mogućnosti svakom zahtjevu udovoljiti.

Preporučujući se bilježim se veleštovanjem

18. IX. - 18. III.

Pio Terzanović.

Cijene vrlo nizke!

I. hrv. tvornica voštanih svieća Vlad. Kulića u Šibeniku.

Hrvatska Vjeresijska Banka - Podružnica - Šibenik.

Bankovni odjel

prima uložke na knjižice u konto korentu u ček prometu; eskomptuje mjenice.

Obavlja inkaso, pohranjuje i upravlja vrijednime. Devize se preuzimlju najkulantnije. Izplate na svim mjestima tu i inozemstva obavljaju se brzo i uz povoljne uvjete

Dionička glavica

K 1,000.000

Pričuvna zaklada i pritičci K 150.000.

CENTRALKA DUBROVNIK
Podružnica u SPLITU i ZADRU.

Mjenjačnica

kupuje i prodaje državne papire, razteretnice, založnice, srečke, valute, kupone. Prodaja srečaka na obročno odplaćivanje. Osjeganje proti gubitku kod zdriebanja. Revizija srečaka i vrijednostnih papira bezplatno. Unovčenje kupona bez odbitka.

Zalagaonica

daje zajmove na ručne zaloge, zlatne i srebrne predmete, drago kamenje i t. d. uz najkulantnije uvjete.

72-52